

“ปากคำ”

คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา : วาทกรรม พหุติกรรมและวิพากษ์กรรม

จรรณ หนูทอง-แสงอุทัย*

บทนำ

ตลอดช่วงเวลาประมาณหนึ่งทศวรรษที่ข้าพเจ้าได้รับโอนมาจากโรงเรียนพะตง ประธานศิริวัฒน์ ในสังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการมา สังกัดสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้ (ปัจจุบันคือมหา- วิทยาลัยทักษิณ) ในตำแหน่งนักประชาสัมพันธ์และเปลี่ยนตำแหน่งมาเป็นนักวิจัยเมื่อ ไม่นานมานี้ ข้าพเจ้าพยายามทุกวิถีทางที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษา เรียนรู้ ทำความ เข้าใจและร่วมพัฒนาท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในทุกรูปแบบ ทั้งการร่วมจัดทำและ ดำเนินงานโครงการทักษิณเสวนา โครงการเสริมบทบาทศิลปินพื้นบ้านสาขานั่งตะลุง เพื่อพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น โครงการเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ของชุมชนและท้องถิ่น โครงการฟื้นฟู อนุรักษ์และสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมภาคใต้เพื่อการพัฒนาชุมชนและ ท้องถิ่น โดยการจัดสัมมนานายหนังตะลุงและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนหนังตะลุง การฝึกหัดเยาวชนรำโนรา ฝึกแสดงหนังตะลุงและฝึกเล่นดนตรีหนังตะลุงแก่เยาวชนทั้งใน และนอกสถาบันการศึกษา เป็นต้น

* นักวิจัย สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

ล่าสุด ข้าพเจ้าร่วมเป็นหัวหน้าคณะทำงานฝ่ายประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในนามของ ๓ สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ และสถาบันราชภัฏสงขลา (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา) และต่อมาเป็นหัวหน้าคณะทำงานในโครงการการบริหารจัดการประตูละบายน้ำปากกระวะโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาระโนด-กระแสดินธุ์ สำนักชลประทานที่ ๑๖ กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่อง ๓ ปี (ปีงบประมาณ ๒๕๔๙-๒๕๕๑) และเป็นหัวหน้าคณะทำงานสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับทะเลสาบสงขลา ตามโครงการทะเลสาบสวยด้วยมือเราจัดพิมพ์หนังสือ “ภูเขา ทุ่งราบและทะเล องค์ความรู้เกี่ยวกับทะเลสาบโดยคนใน” และ “เรื่องเล่าจากลุ่มทะเลสาบ”

บทความชิ้นนี้คือบทสังเคราะห์วาทกรรมพฤติกรรมและชะตากรรมของชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จากข้อมูลที่ได้มาโดยประสบการณ์ตรงของข้าพเจ้าเองในฐานะ “คนใน” ของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาบ้าง และจากประสบการณ์อ้อมจากคำบอกเล่า (เสียงว่า-สว่า-เขาวา-นาวา-เขาลือกันว่า-เขาบอกว่า- ฯลฯ) อันเป็น “ปากคำ” หรือ “คำให้การ” ของคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในปัจจุบันโดยสังเขป อาจจะมีผิดพลาด บกพร่องบ้างในส่วนของข้อเท็จจริง (เพราะอาจจะมีเท็จมากกว่าจริง) เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นประวัติศาสตร์บอกเล่าหรือประวัติศาสตร์แห่งความทรงจำของชาวบ้าน แต่สำหรับข้าพเจ้าแล้ว นี่คือ “ประวัติศาสตร์” ที่มีเสน่ห์และน่าศึกษาเรียนรู้มากกว่าประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนที่ข้าพเจ้าเคยภาคภูมิใจและหลงใหลมาก่อนหน้านี้

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของดินแดนและชุมชนบริเวณที่เรียกกันว่า ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อันหมายถึงบริเวณรอบๆ ทะเลสาบสงขลา เมื่อฝนตกลงมาแล้วน้ำท่าเหล่านั้นไหลลงทะเลสาบสงขลา มีอาณาบริเวณครอบคลุมพื้นที่ของ ๓ จังหวัด คือ พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และบางส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราช อาณาเขตทิศเหนือจดลุ่มน้ำปากพนัง ทิศตะวันออกจดทะเลอ่าวไทย ทิศใต้จดเทือกเขาสนกาลาศรีพรมแดนไทย-มาเลเซียและทิศตะวันตกจดเทือกเขาบรรทัดพรมแดนจังหวัดพัทลุง-ตรัง

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีความสำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะมีทะเลสาบที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ที่มีระบบนิเวศ ๓ น้ำ คือ น้ำจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็มเหมาะต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ การเจริญเติบโตของสัตว์น้ำนานาชนิด มีดินตะกอนจากลำคลอง สายน้ำ มาทับถมแถบชายฝั่งกลายเป็นที่ราบที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกพืชพรรณธัญญาหาร มีเกาะใหญ่น้อยอยู่ในทะเลสาบที่อุดมไปด้วยนกนางแอ่น และรังนก มีแหล่งอาหารของนกน้ำจึงกลายเป็นแหล่งนกน้ำที่สำคัญของโลกที่มีนกน้ำนานาชนิดทั้งนกประจำถิ่นและนกจากต่างถิ่น ทั้งฝั่งจังหวัดพัทลุงในพื้นที่อำเภอควนขนุน และฝั่งจังหวัดสงขลาในพื้นที่อำเภอสติงพระ

ดินแดนรอบ ๆ ทะเลสาบสงขลาหรือลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มปรากฏในแผนที่ของชาวต่างชาติเมื่อประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ หรือประมาณ พ.ศ.๒๐๐๐ เดิมเป็นเกาะใหญ่น้อย ๒ เกาะสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพื้นที่ตั้งแต่อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชจนถึงอำเภอลี้พนคร จังหวัดสงขลาหรือคาบสมุทรสติงพระในปัจจุบัน เป็นเกาะ

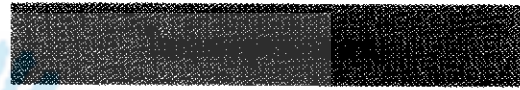
ขนาดใหญ่และเกาะขนาดเล็กน่าจะเป็น “เกาะใหญ่” ในอำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลาในปัจจุบัน

เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของบริเวณนี้เหมาะที่จะเป็นแหล่งกักเก็บคลื่นลมได้ดี จึงกลายเป็นจุดพักของนักเดินเรือข้ามสมุทรในสมัยก่อน ทั้งจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ ตะวันออกกลางและยุโรป เพื่อหยุดซ่อมเรือ หาเสบียง น้ำจืดและจอดรอลมมรสุมเปลี่ยนทิศทาง ระหว่างลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือกับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดผ่านบริเวณนี้สลับกันปีละประมาณ ๖ เดือน ก่อนที่จะกลายเป็นที่ตั้งถิ่นฐานและพัฒนาเป็นชุมชนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

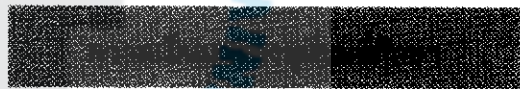
ต่อมาเส้นทางทางตอนเหนือของเกาะก็งอกออกไปจนสามารถติดต่อกับแผ่นดินใหญ่ได้สะดวก กลายเป็นคาบสมุทร ขณะเดียวกันก็ปิดล้อมลุ่มน้ำภายในให้กลายเป็นแอ่งน้ำจืดหรือทะเลสาบดินแดนตอนในกลายเป็นแหล่งเพาะปลูกเพราะเป็นดินตะกอนจากการทับถมมีความอุดมสมบูรณ์ การหมุนเวียนของน้ำจืดจากเทือกเขากับน้ำเค็มจากทะเลภายนอก ทำให้บริเวณนี้กลายเป็นทะเลสาบ ๓ น้ำ คือ น้ำเค็ม น้ำกร่อยและน้ำจืด เป็นแหล่งอาศัยและเพาะพันธุ์สัตว์น้ำนานาชนิด เป็นเหตุให้เกิดชุมชนหนาแน่นขึ้นรอบๆ ทะเลสาบสงขลา

บริเวณตอนบนหรือแถบต้นน้ำเชิงเขาเขต “เขาควน” เป็นเขตป่าดงดิบหรือป่าร้อนชื้นเขตรมสมบูรณ์ มีผลผลิตจากป่าจำนวนมาก เช่น หวาย ไม้ไผ่ สมุนไพร งามช้าง เครื่องหนัง เขาสัตว์และของป่าอื่นๆ ซึ่งพ่อค้าชาวจีนและอินเดียต้องการเข้ามาติดต่อค้าขายและนำเอาอารยธรรมเข้ามาเผยแพร่ในภูมิภาคนี้ด้วย

จากพื้นที่ที่ศึกษาอันเป็นตัวแทนของชุมชน ๓ ชุมชนคือ ชุมชนหมู่เลหรือชุมชนประมง ได้แก่ บ้านคูซุด ตำบลคูซุด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ชุมชนปากพะยูน ตำบลปากพะยูนและชุมชนบ้านบางม่วง ตำบลผาละมี อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ชุมชนหมู่ทุ่งหรือชุมชนชาวนา ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองกล้วย ตำบลตะเคียนชะเมา ชุมชนบ้านหัวป่า ตำบลบ้านขาว อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา และชุมชนบ้านซอนหาด ตำบลซอนหาด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนหมู่เหนือหรือชุมชนชาวสวนในเขตเขาควน ได้แก่ ชุมชนบ้านไสนอก ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง ชุมชนบ้านควนเนียง ตำบลรัตภูมิ อำเภควนเนียง จังหวัดสงขลาและชุมชนบ้านไม้เลียบ ตำบลเกาะขันธ อำเภชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกลักษณะต่าง ๆ ของชุมชน ได้ดังนี้

ความเป็นมาของชุมชนในพื้นที่ศึกษา เริ่มต้นมาในยุคใกล้เคียงกันโดยส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงประมาณหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะช่วงที่มีการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ยุคปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลหัวเมืองปักษ์ใต้ พ.ศ.๒๔๓๙ เป็นต้นมา ดังนี้

ชุมชนงหวา เริ่มเป็นชุมชนทางการปกครองโดยกลุ่มกบฏชาวไทบุรีเมื่อปี พ.ศ.๒๓๔๒ หรือ “แซกเมืองไทร” หรือมุสลิมเมืองไทรที่ฝ่ายไทยไปปราบแล้วกวาดต้อนคนเหล่านั้นมาตั้งถิ่นฐานที่ตำบลขรัวซึ่งขึ้นกับอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ต่อมาปี พ.ศ.๒๔๖๖ งหวามีฐานะเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๔ งหวามีฐานะเป็นกิ่งอำเภอ และวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๒๔ ยกฐานะเป็นอำเภอ^๑

ชุมชนชะอวด เริ่มเป็นชุมชนทางการปกครองเมื่อ พ.ศ.๒๓๕๔ เรียกว่า “ปรัมบุรี” มีหลวงพิชัยโยธาท่านิถภัตติศรีสงคราม ศักดินา ๑๒๐๐ เป็นหลวงปรัมบุรี เรียกว่า “ปรัมหมาก” เป็นเมืองฝ่ายขวาของนครศรีธรรมราช มีออกหลวงพินิจภัตติศรีราชาเป็นอากรนาหมาก ถือศักดินา ๑๒๐๐ มีหลวงพิชัยภัตติศรีสงคราม ศักดินา ๖๐๐ เป็นปลัดปรัม เมืองพินิจศรีสงคราม ศักดินา ๖๐๐

เป็นเมืองรองนาหมาก มีที่เครื่องเป็นที่พักหมากขึ้นกับท้ายวังฝ่ายซ้าย มีหมื่นภักดินิถย์ ศักดินา ๔๐๐ เป็นนายที่เครื่อง

พ.ศ.๒๔๓๙ มณฑลนครศรีธรรมราชแบ่งการปกครองเมืองนครศรีธรรมราชเป็น ๙ อำเภอคือ อำเภอกลางเมือง อำเภอเบ็ช้ด อำเภอรัตนพิบูลย์ อำเภอทุ่งสง อำเภอกลาย อำเภอสิชล อำเภอลำพูน และอำเภอพังไกร พ.ศ.๒๔๔๐ ปลายเดือนธันวาคม พระยาสุโขมนัยวินิต (ปั้น สุขุม) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชได้รับพระราชทานตั้งอำเภอที่ต่อกับเมืองสงขลา เมืองพัทลุง เรียกว่า “อำเภอปราน” ตั้งให้ขุนพรหมรักษาเป็นกรรมการอำเภอ นายข้าอำเภอเก่าเป็นปลัดอำเภอ เป็นแหล่งไม้ที่ชาวจีนไทหล่าไปตั้งโรงเลื่อยไม้

พ.ศ.๒๔๔๑ พระยาสุโขมนัยวินิตมีใบบอกรายงานจัดตั้งอำเภอ ๙ อำเภอ เมืองนครศรีธรรมราชไม่ปรากฏชื่อ “อำเภอปราน” แต่ตำบลต่างๆ ได้แก่ ตำบลชะอวด ตำบลท่าประจะ ตำบลท่าเสม็ด และตำบลเครื่องขึ้นกับอำเภอรอนพิบูลย์

การคมนาคมไม่สะดวก ติดต่อกว้างไกลและทางเรือระหว่างปากพ่องกับชะอวด ต่อมาเมื่อมีรถยนต์โดยสารทำให้สะดวกขึ้น ชาวบ้านต้องพึ่งพาตนเองเป็นหลัก พบว่าที่ตำบลเครื่องมีหมอตำแยเป็นผู้ชายเพราะการติดต่อภายในพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้วิธีเดินเท้าเป็นหลัก เป็นสาเหตุให้มีโจรผู้ร้ายชุกชุมแห่งหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ.๒๔๖๓ อำเภอรอนพิบูลย์ส่งเจ้าหน้าที่ไปตั้งกองปราบปรามโจรผู้ร้ายที่วัดหนองจิก เรียกว่า “กองกลาง” (ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าเสม็ด) โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้น “ว่าที่นายสิบ” เป็นหัวหน้า มีพลตำรวจและกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในท้องที่เป็นผู้ช่วยเหลือ แต่วัดหนองจิกอยู่ห่างจาก

^๑ ชัยวุฒิ พิชะกุล, อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ, “งหวา : เมืองพญาไธสง”, ใน ปากคำคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา, ๒๕๔๗, หน้า ๗-๘.

สถานีท่าเสม็ด (สถานีรถไฟชะอวดปัจจุบัน) ๓ กิโลเมตร การลำเลียงผู้ร้ายต้องพาไปส่งอำเภอรอนพิบูลย์ไม่สะดวก จึงย้ายกองกลางมาที่ว่าการอำเภอ หน้าสถานีรถไฟในปัจจุบัน

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๖๖ ด้วยความประสงค์จะปราบปรามโจรผู้ร้ายให้ราบเรียบจึงจัดตั้ง “กิ่งอำเภอชะอวด” มี ๕ ตำบล พ.ศ.๒๔๘๓ ยุบเขตการปกครองเหลือ ๓ ตำบล พ.ศ.๒๔๙๓ แยกออกเป็น ๕ ตำบลเหมือนเดิม วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๖ ยกฐานะเป็น “อำเภอชะอวด”^๒

ชุมชนปากพะยูน เดิมปากพะยูนมีคนอยู่อาศัยไม่มาก ต่อมาเมื่อจับสัตว์น้ำได้มากจึงมีคนจากถิ่นอื่นอพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนตรงปากน้ำทะเลสาบมากขึ้น เจ้าเมืองพัทลุงจึงตั้งหัวหน้าคอยควบคุมดูแล เรียกว่า “หัวเมือง” มีหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขและเป็นนายด่านตรวจตราคนเข้าออกระหว่างเมืองพัทลุงกับสงขลา

พ.ศ.๒๔๓๙ รัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุงแบ่งการปกครองเป็น ๓ อำเภอหรือ ๓ แขวง คือ อำเภอกกลางเมือง อำเภออุดร และอำเภอทักษิณ พระสุขมณีนวรัตน์ (ป็นสุขุม) มีหนังสือลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๔๖ ถึงเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ความว่า

นายอำเภอในเมืองพัทลุงซึ่งเรียกกันมาแต่เดิมว่าอำเภอทักษิณ และอำเภออุดรนั้น

คืออยู่ในทิศทักษิณและทิศอุดรของกลาง

เมือง แต่อำเภออุดรนั้นตั้งอยู่ที่คลอง

ปากประ ราษฎรพากันเรียกว่า อำเภอปากประ อำเภอทักษิณนั้นตั้งอยู่ที่ปากพูน

ราษฎรชาวเมืองเรียกกันว่า อำเภอปากพูนและอำเภอเบียด เมืองนครศรีธรรมราช

อีกอำเภอหนึ่ง ราษฎรพากันเรียกว่า อำเภอปากพนัง เห็นว่าควรเปลี่ยนชื่อ

อำเภอทั้ง ๓ นี้ตามที่ราษฎรเรียกจะได้เป็นที่เข้าใจง่าย”

พ.ศ.๒๔๔๖ อำเภอทักษิณ เมืองพัทลุงได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอปากพูน ต่อมา พ.ศ.๒๔๐๔ เปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอปากพะยูน”^๓

ชุมชนระโนด เดิมเป็นส่วนหนึ่งของเมืองสติงพระ (เมืองพัทลุงเก่า) จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๔

แลเมืองสงขลาไชร์ แต่ก่อนเป็นจังหวัดปากน้ำเมืองพัทลุง แลครั้นโปรดเกล้าฯ

ให้พระวิไชยศิริไปรักษาเมืองสงขลาแลทอนโนดต่อแดนด้วยที่เก้ารวงฝายท่า

ตะวันออกเมืองพัทลุงนั้นก็ให้มาขึ้นแก่เมืองสงขลา ๆ นั้นก็ให้มาขึ้นแก่นคร^๔

เมืองพัทลุงเดิมเป็นเมืองตรี ยกเป็นเมืองโท ผู้ครองเมืองชื่อ ออกญา แก้วไกรพ

พิชัยภักดี บดินทรเดโชชัย อภัยพิริยะพาหะ ถือศักดินา ๕,๐๐๐ เมืองที่ขึ้นพัทลุง

คือเมืองระโนด ขึ้นกับนครศรีธรรมราช”

^๒ สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “ชะอวด : เมืองปรางบุรี”. ใน ปากคำคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ๒๕๔๗. หน้า ๑๐-๑๓.

^๓ พระยาสุขมณีนวรัตน์. อ้างถึงใน ชัยวุฒิ พิชะ กุลและสว่าง โสติดิพันธุ์. “ปากพะยูนอำเภอ”. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม ๙. ๒๕๔๒. หน้า ๒๕๑๗-๒๕๑๙.

^๔ ชัยวุฒิ พิชะกุลและสว่าง โสติดิพันธุ์. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “ปากพะยูน : อำเภอทักษิณ”. ใน ปากคำคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ๒๕๔๗. หน้า ๑๖-๑๘.

^๕ ตำราพระเพลา วัดเขียนบางแก้ว. อ้างถึงใน เนาวรินทร์ ชนะทัฬห. วิชัย อินทวงศ์และสุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ระโนดอำเภอ”. ใน สารานุกรมวัฒนธรรม ภาคใต้ เล่ม ๑๓. ๒๕๔๒. หน้า ๖๔๗๓-๖๔๘๕.

^๖ ศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เรื่องทำเนียบหัวเมือง. อ้างถึงใน เขาวรินทร์ ชนะทัฬห. วิชัย อินทวงศ์และสุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. เล่มเดิม.

อำเภอองครักษ์ มีเนื้อที่ประมาณ ๒ แสน ๕ หมื่นไร่ อาณาเขตทิศเหนือจดอำเภอเมืองพัทลุง ทิศใต้จดอำเภอตะโหมด ทิศตะวันออกจดอำเภอเขาชัยสน ทิศตะวันตกจดเทือกเขาบรรทัด สภาพภูมิประเทศ ทิศตะวันตกเป็นที่สูงมีภูเขาสลับซับซ้อน ได้แก่ เขาพญาโง้ง เขาพญากรุงจีน เขาชะรัดและเขาในวัง บริเวณเชิงเขาที่มีที่ราบเป็นที่ทำไร่ ทำนาและเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำคลองหลายสาย ได้แก่ คลองชะรัด คลองบ้านพุดและคลองห่านโพธิ์ เป็นต้น

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา ทุเรียน ลำไย ส้ม กล้วยและมะพร้าว ประชากรทั้งหมดประมาณ ๓๒,๐๓๕ คน (พ.ศ.๒๕๔๐) เป็นอิสลามร้อยละ ๕๕ ไทยพุทธ ร้อยละ ๔๕ ของประชากรทั้งหมด ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม^๗

อำเภอชะอวด มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๔๐๐ ตารางกิโลเมตร อาณาเขตทิศเหนือจดอำเภอจุฬาภรณ์และอำเภอร่อนพิบูลย์ ทิศใต้จดอำเภอป่าพะยอมและอำเภอควนขนุน ทิศตะวันออกจดอำเภอเฉลิมพระเกียรติและอำเภอหัวไทร ทิศตะวันตกจดอำเภอทุ่งสงและอำเภอจุฬาภรณ์ มีประชากรประมาณ ๔๑,๐๑๕ คน (๓๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๓๙) สภาพภูมิศาสตร์ด้านตะวันออกเป็นที่ราบลุ่มมีสภาพเป็นพรุ ด้านตะวันตกเป็นที่ราบเชิงเขาและเทือกเขาส่วนใหญ่เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ แบ่งพื้นที่เป็น ๓ ส่วนคือ บริเวณที่ราบซึ่งใช้ในการทำนา ทั้งสวนยางพาราและสวนผลไม้ ได้แก่ ตำบลขนอนหาด ตำบลท่าเสม็ดและตำบลเกาะขันธุ์ บริเวณที่ราบลุ่มเนิน

ทรายและที่พรุ ปลูกมะม่วงหิมพานต์ มะพร้าวและทำนา ได้แก่ ตำบลชะอวด ตำบลบ้านตุลและตำบลเคื่อง บริเวณที่ราบเชิงเขา มีการทำนา ทำสวนยางพารา มีป่าไม้ แร่พลวงเงิน แร่พลวงทอง ได้แก่ ตำบลวังอ่าง ตำบลเขาพระทองและตำบลควนหนองหงส์

คลองสำคัญ ได้แก่ **คลองชะอวด** เดิมเรียกว่า คลองท่าเสม็ด เกิดจากคลองสาขา เช่น คลองไม้เลียบ คลองลาไม คลองเกียบ ฯลฯ ต้นน้ำคือเทือกเขาบรรทัดทางทิศตะวันตก ไหลผ่านตำบลท่าประจ๊ะ ตำบลชะอวด ตำบลท่าเสม็ด ตำบลเคื่องสู่อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทรไหลลงอ่าวไทยที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช **คลองลาไม** เกิดจากห้วยสาขาต่าง ๆ เช่น ห้วยไซเน่า ห้วยตรากบก ห้วยลูกฟาน ห้วยถ้ำพระ ฯลฯ ด้านตะวันตกไหลผ่านตำบลวังอ่าง ตำบลท่าประจ๊ะ ลงคลองชะอวด **คลองบางกลม** เกิดจากห้วยและคลองสาขาต่างๆ บริเวณตำบลควนหนองหงส์ อำเภอชะอวดและอำเภอจุฬาภรณ์ ไหลผ่านตำบลบ้านตุล ตำบลชะอวด ลงคลองชะอวด^๘

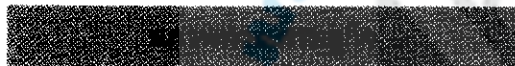
อำเภอปากพะยูน มีพื้นที่ประมาณ ๔๓๐ ตารางกิโลเมตร อาณาเขตทิศเหนือจดอำเภอเขาป่าบอน ทิศตะวันออกจดทะเลสาบสงขลา สภาพภูมิประเทศทิศตะวันตกเป็นที่สูง อุดมด้วยป่าไม้ พื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศตะวันออก สลับด้วยควนหรือเนินกับที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก เช่น ที่ราบตำบลผาละมี ตำบลดอนประดู่ ตำบลปากพะยูนมีคลองสำคัญ ๆ ได้แก่ คลองพระเกิด คลองพรุห่อ คลองผาละมี มีเกาะ ๑๓ เกาะ เกาะที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจคือ หมู่เกาะสี่เกาะห้าเพราะมีรังนกนางแอ่น เกาะนางคำและเกาะหมากมีฐานะเป็น

^๗ ชัยวุฒิ พิชะกุล. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. "องครักษ์ : เมืองพญาโง้ง", เล่มเดิม, หน้า ๔-๕.

^๘ สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. "ชะอวด : เมืองปรางบุรี", เล่มเดิม, หน้า ๑๓-๑๔.

ตำบล ประชากรส่วนใหญ่ในเกาะมีอาชีพประมง มีประชากรทั้งหมดประมาณ ๔๙,๐๐๐ คน (พ.ศ. ๒๕๔๐)^๙

อำเภอระโนด มีเนื้อที่ประมาณ ๗๔๔ ตารางกิโลเมตร อาณาเขตทิศเหนือจดอำเภอชะอวดและอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ทิศใต้จดอำเภอสทิงพระและอำเภอกระแสสินธุ์ ทิศตะวันออกจดอ่าวไทย ทิศตะวันตกจดทะเลสาบสงขลาและอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบระหว่างฝั่งทะเลอ่าวไทยกับฝั่งทะเลสาบสงขลา ทางทิศตะวันออกเป็นที่สูงเกิดจากสันทรายค่อยๆ ลาดต่ำไปทางทิศตะวันตก บริเวณใกล้ชายฝั่งทะเลสาบสงขลาเคยเป็นที่ลุ่มลึกมาก่อน ค่อย ๆ มีตะกอนทับถมตื้นเขินขึ้นเรื่อย ๆ ดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว มีคลองเล็ก ๆ หลายสายไหลลงทะเลสาบ ได้แก่ คลองนางเรียม คลองกก คลองตะเคียน คลองศาลาธรรม คลองบ้านใหม่ คลองไม้ คลองระโนด เป็นต้น ได้ชื่อว่าเป็นอำเภอที่ “ใช้เรือต่างจักรยาน ใช้สะพานต่างถนน” เพราะฤดูฝนพื้นที่ส่วนใหญ่จะถูกน้ำท่วมแทบทุกปี ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำพระ” คือ น้ำล้นทะเลสาบ มีประชากรประมาณ ๗๖,๔๘๗ คน (พ.ศ.๒๕๔๐)^{๑๐}

อำเภอกงหรา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยางพารา สวนทุเรียน สวนยางสด สวนกล้วย ปลูกสะตอ มะพร้าว ในอดีตอำเภอกงหรมีชื่อเสียงในเรื่อง “กล้วยแก่” หรือกล้วยที่ขายส่งออกสู่ตลาดภายนอกชุมชน ดังคำ

คล้องจองของจังหวัดพัทลุงยุคก่อนที่ผูกเพื่อบอกเรื่องราวเกี่ยวกับผลิตผลสำคัญของแต่ละชุมชนในยุคก่อนว่า “หนมจินดำหนาน น้ำตาลบ้านแร่ พลุท่าแค กล้วยแก่กงหรา”

อำเภอชะอวด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวนยางพารา ปลูกพืชไร่ ทำสวนผลไม้ ปลูกพืชผัก ตัดไม้ขายและหาปลาจากแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยเฉพาะคลองชะอวดและพุดควนเครื่องอันอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำจืดนานาชนิด การเลี้ยงปลาสลิด โดยประชากรในตำบลขนหาด ตำบลท่าเสม็ด ตำบลชะอวด ตำบลบ้านตุลและตำบลเครื่องประกอบอาชีพทำนา ตำบลเกาะชันธิ์ ตำบลท่าประจะ ตำบลวังอ่าง ตำบลเขาพระทองและตำบลควนหนองหงส์ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา สวนผลไม้ ส่วนตำบลเครื่อง ตำบลท่าเสม็ดและตำบลขนหาด ประชากรบางส่วนประกอบอาชีพหาปลาและเลี้ยงปลาสลิด

อำเภอปากพะยูน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำประมงพื้นบ้านในทะเลสาบ ทำไร่ ทำนาและทำสวนบริเวณตอนกลางและทิศตะวันตกของที่ตั้งตัวอำเภอ เลี้ยงกุ้งกุลาดำบริเวณชายฝั่งทะเลสาบ โดยเฉพาะในตำบลเกาะหมาก ตำบลเกาะนางคำ ตำบลปากพะยูน และตำบลฟาละมี สินค้าสำคัญของปากพะยูนในอดีตคือกุ้งแห้งหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “สารกุ้ง” คำขวัญประจำอำเภอคือ “ทะเลสาบงาม เมืองสามแผ่นดิน ถิ่นรักนกนางแอ่น แท่นพระนอนบนเขา ภูมิลำเนาสดชื่นน้ำกร่อย”^{๑๑}

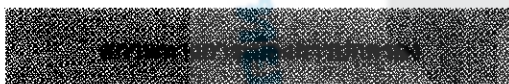
^๙ ชัยวุฒิ พิชะกุลและสว่าง โสคติพันธุ์. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “ปากพะยูน : อำเภอหักอิน”, เล่มเดิม. หน้า ๑๔-๑๕.

^{๑๐} เนาวรินทร์ ชนะทัฬห วิชัย อินทวงศ์และสุวิงค์ พงศ์ใหญ่. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “ระโนด : ดินแดนช้างแคะและเหล่าเคียน”, ใน ปากคำคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ๒๕๔๗. หน้า ๒๒-๒๔.

^{๑๑} สมบูรณ์ ไกรวงศ์. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “ปากพะยูน : เมืองสามแผ่นดิน”, ใน ปากคำคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ๒๕๔๗. หน้า ๙๑.

อำเภอระโนด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม นาทุ่งและหาปลา ได้แก่ ทำนาข้าว เลี้ยงปศุสัตว์ ทำประมงขนาดเล็กชายฝั่ง หาปลา เลี้ยงกุ้งกุลาดำ โดยเฉพาะในพื้นที่ทุ่งระโนดมีโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาระโนด-กระแสสินธุ์ สำนักชลประทานที่ ๑๖ กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ห้วยงานตั้งอยู่ที่บ้านหัวป่า ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด มีภารกิจหลักคือจัดหา น้ำจืดให้เกษตรกรในพื้นที่โครงการทำนาปรัง ปีละ ๒ ครั้ง

อำเภอกงหรา แบ่งการปกครองเป็น ๕ ตำบล ๓๙ หมู่บ้าน ประกอบด้วย ตำบลกงหรา ตำบลคลองเฉลิม ตำบลคลองทรายขาว ตำบลชะรัด

และตำบลสมหวัง อดีตกงหราเป็นดินแดนสำหรับปล่อยเชลยสงครามจากการปราบปรามกบฏแขก ไทบุรีที่ถูกกวาดต้อนมาตั้งหลักแหล่งที่ตำบลชะรัด ครั้งยังขึ้นกับอำเภอเมืองพัทลุง ต่อมาในยุคการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) อำเภอกงหราก็กลายเป็นสมรภูมิสำคัญของสงครามลัทธิเพื่อแย่งชิงมวลชนระหว่างรัฐบาลไทย กับกองกำลังของกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย (ทปท.) ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ดังกรณี “ถีบลงเขา เผาดังแดง” ที่เป็นตำนานเล่าขานมาตราบถึงปัจจุบัน^{๙๙}

สมคิด นวลเปียน^{๙๙} อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตเลือกตั้งที่ ๓ จังหวัดพัทลุง สังกัดพรรคประชาธิปัตย์และอดีตผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกงหราหลายโรงเล่าว่า ครั้งที่ตนไปเรียนที่วิทยาลัยครูยะลาถูกมองว่า

^{๙๙} ชัยวุฒิ พิชยะกุล. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “กงหรา : ‘ไม่รบนายไม่หายจน ถีบลงเขาเฝ้าแดง’ เล่มเดิม. หน้า ๙.

^{๙๙} สมคิด นวลเปียน. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “กงหรา : ‘ไม่รบนายไม่หายจน ถีบลงเขาเฝ้าแดง’ เล่มเดิม. หน้า ๔๔-๔๕.

คนมาจากพัทลุงเป็นคอมมิวนิสต์ ตอนบรรจุเป็นครูครั้งแรกที่โรงเรียนบ้านไร่เหนือ อำเภอกงหราเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๒ คนชื่อแปลกชาวบ้านที่คุ้นเคยสนิทสนมกันพาคอมมิวนิสต์มาจากบ้านเขาครามชื่อคุณหลีกกับคุณหมุด คอยาว เป็นคนรู้จักกันมาก่อน มาอบรมชาวบ้านไม่ให้ลัทธิเล็กขโมยน้อย คุณหมุดเป็นคนดูไม่กลัวใคร ชาวบ้านต้องพูดคุ้ยพุดผมกับแกทุกคน ต่อมาทหารมาตั้งกองรักษาการอยู่ในวัดกงหราออกมีจำสุรินทร์มาประชุมชาวบ้านในวัดและสั่งว่า ถ้าพวกคอมมิวนิสต์มาให้ชาวบ้านฟันให้ตายให้หมด แต่ตนและชาวบ้านแย้งว่าจะให้ฟันให้ตายได้อย่างไร นายมีป็นนายยังไม่เคยได้ยิงคอมมิวนิสต์เลย นายบอกว่าถ้าครูและชาวบ้านไม่สู้บ้านเราจะเหมือนเวียดนาม พี่สาว น้องสาวจะถูกคอมมิวนิสต์ข่มขืน

ช่วงนั้นมีเครื่องบินมาทิ้งระเบิดบ่อยๆ นายส่วนมากเป็นพวก “หมวกเหล็ก” อาสาสมัครรักษาดินแดน (อ.ส.) เป็นยุคแม่ทัพป็น ธรรมศรีและแม่ทัพจวน วรรณรัตน์ เป็นแม่ทัพภาคที่ ๔ คอมมิวนิสต์กลุ่มแรกๆ คือนายซั่ว หนึ่กรณีถึงแดงมากกลุ่มแรกสุดคือคุณแจ้ว คุณใจ จันทรเทศ สาเหตุที่ “เข้าคอมฯ” เพราะ “ลัทธิถึบ” ของพวก “นิคยุง” คอมฯ ที่มาเคลื่อนไหวมวลชนในพื้นที่อำเภอกงหรามาจากเขาเจ็ยก เขาคราม บ้านนา ส่วนนักศึกษามาจากคณะสายกับพวกคอมฯ เช่น นายพินิจ จารุสมบัติ มาที่บ้านกำนันจวบ ก่อนเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นายสมาน เลือดวงหัด ช่วงที่คอมฯ มากที่สุดคือหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ สาเหตุเพราะความกดดันจาก “พวกหมวกเหล็ก” และคอมฯ ค่อยๆ หายไป ชาวบ้านก็เกิดความวิตกกังวล จึงหนีจากป่าเข้าเมือง

เพื่อม หนูเอียด^{๑๑} อดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์เล่าว่า ตอนเข้าป่าไปเป็นคอมมิวนิสต์เมื่ออายุ

๑๙ ปีไปอยู่กับพวกที่มาจากสตูลและตรัง รบกันดุเดือดมาก ตอนอยู่ในป่า ๖ ปีกว่าๆ ความรู้สึกของชาวบ้านทั่วไปในขณะนั้นระหว่างคอมฯ กับนายชาวบ้านหวังพึ่งคอมฯ มากกว่านายเพราะชาวบ้านถูกรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐทอดทิ้งมานาน

กรณีถึงแดงกระทบต่อชาวบ้านมาก ชาวบ้านตายไปประมาณ ๓,๔๐๐ ศพ รวมทั้งจังหวัดพัทลุง มีคนรู้จักกันเล่าว่า แกถูกจับไปที่บ้านพุดหนักกลับมาเขาเจ็ยก “พวกหมวกเหล็ก” ตามมาพบเมียแก จับแกโยนไปโยนมา แกรอดตายเพราะมีเพื่อนเป็นจำ แต่เมียแกตาย คนบ้านนา (บ้านนาวา) ตายมากกว่าหมู่บ้านอื่น ชาวบ้านกลัวถูกจับแล้วตายด้วยวิธีการเผาถึงแดง ตอนหลังเขาใช้สงครามจิตวิทยา มีค่ายการุณยเทพ รุ่นแรก ๆ ออกจากคอมฯ ไม่ต้องเอาปืนออกมา แต่ตอนหลังต้องเอาปืนออกมาด้วย มีการแห่พวกคอมฯ ไปรอบ ๆ เมืองพัทลุงเป็น การประกาศยุติสงครามด้วยอาวุธตามนโยบายการเมืองนำการทหาร

บรรยากาศการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์ในยุคนั้น หนึ่งประเคียง ระฆังทอง นายหนั

^{๑๑} เพื่อม หนูเอียด. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “กงหรา : ‘ไม่รบนายไม่ตายจน ถีบลงเขาเผาถึงแดง’” ใน เล่มเดิม. หน้า ๔๕.

ผู้เคยเป็นคอมมิวนิสต์เขียนเป็นกลอนหนึ่งตะลึงไว้
 ชับชานบอกเล่าคนดูในบทที่ชื่อว่า “หนีไม่พ้น”
 ความว่า

ฉานคนชนานากอำเภopakพวง	ชวานาล้าหลังจันจ้งจ้งหนี
ชะวอดหัวโหรเขียรใหญ่คอมมี	ดำเจ้าหน้าที่ฉานหนีโหมคอม
หนีสุรชัยไสวคุณก้าน	หนีนายชำนานฉานหนีไปชนอม
นครคอมมีอยู่ที่ดอนพะยอม	เจ้านายรายล้อมโหมคอมล้อมนาย
กลัวคอมล้อมฉานทั้งบ้านทั้งช่อง	หนีมาบ้านล้อมบ้านช่องเสียหาย
เมืองคอนโหมคอมเขาล้อมโหมนาย	บ้านล้อมเสียหายคอมนายרבกัน
ทั้งคอนสุราษฎร์ฉานฉลาดฉานหนี	หนีไปกระบี่คอมตีบางสวรรค์
หนีไปคลองท่อมมีคอมเหมือนกัน	คอมเชื้อคอมจันทรฉานหันไปตรง
หนีไปวัดพังเมืองตรังคอมลุย	คอมหนึ่งหมื่นนุ้ยกะลุยพวกหนึ่ง
กลัวคอมล้อมนายตีค่ายเมืองตรัง	เสียงปืนปังปังเมืองตรังคอมตี
คอมแก่แคตายชื่อนายประวัติ	คอมปลอบลอบกัดฉานสุดบัดสี
หนีไปพัทลุงหัวรุ่งคอมตี	ยิงเจ้าหน้าที่ฉานหนีต่อไป
ตะโหมดคลองหมวยสาวสวยถือปืน	น้องแหม่น้องชินน้องรินน้องใหญ่
สมพงษ์สุพรแสงศรีสรชัย	ถือปืนบอกใหญ่เฒ่าไชถือนปืน
จากพัทลุงฉานมุ่งสงขลา	พบโหมไฟฟ้าไม่กล้าขัดขืน
สุทธิศักดิ์ชัยสองรายถือปืน	ไม่กล้าฝ่าฝืนกลัวปืนศักดิ์ชัย... ^{๔๔}

การเมืองภาคประชาชนของชาวสงขลา
 พาผอมข้า^{๔๕} สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
 สงขลา เสนอแนวคิดในการเมืองระดับท้องถิ่น
 คือองค์การบริหารส่วนตำบลต่อไปผู้สมัครรับ
 เลือกตั้งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต้องมีการ
 เสนอนโยบาย เลือกกันที่นโยบาย ปัจจุบันการเมือง
 ท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปมากแต่คนในสังคมไม่
 เปลี่ยนแปลง “คนที่มีอำนาจไม่รู้ คนที่รู้ไม่มีอำนาจ”
 อยากให้คนสงขลารู้จักสิทธิ หน้าที่ การเลือกตั้ง
 ต้องพิจารณาจากคุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถ
 สังคมสงขลายังปิดกั้นความสามารถ โอกาสของคน

ต่างถิ่นที่ไม่ใช่ “ลูกเท” (คนมีพื้นเพเป็นคนใน
 ท้องถิ่นดั้งเดิม) ใครมาใหญ่สงขลาอยู่ได้ไม่นาน
 ความขัดแย้งยังไม่รุนแรงเพราะส่วนใหญ่เป็นญาติ
 พี่น้องกันแต่ต่อไปไม่แน่

เมื่อถามถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจ
 เลือกหรือไม่เลือกใคร ระหว่างความเป็นญาติพี่น้อง
 กับเบี้ย (เงินหรือผลประโยชน์ตอบแทนในรูปแบบ
 อื่นๆ ที่ไม่ใช่ในนโยบายในการทำงาน) พา ผอมข้า
 ตอบว่า เบี้ยหรือเงินเป็นฝ่ายนำ เสร็จจากการเลือกตั้ง
 แต่ละครั้ง ญาติพี่น้องจะบาดหมางกันมาก “ถูก
 การเมืองเล่น ไม่ใช่เล่นการเมือง” การเมืองแบบ

^{๔๔} ประเคียง ระฆังทอง. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง. “ชีวิตและการต่อสู้ของนายหนึ่งตะลึงเพื่อชีวิต ‘ประเคียง ระฆังทอง’”.
 ศิลปวัฒนธรรม. เมษายน ๒๕๕๕. หน้า ๑๕๖-๑๕๙.

^{๔๕} พา ผอมข้า. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง. บรรณาธิการ. “สงขลา : ไม่รบนายไม่หายจน ถีบลงเขาเหวถึงแดง” ใน ปากคำคน
 ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ๒๕๕๗. หน้า ๔๖-๔๗.

ชื่อเสียงเกิดเพราะว่าชาวบ้านรู้สึกว่ใครมาเป็น
ก็แค่นั้นเลยเรียกร่องเงินแทนการทำหน้าที่ของนัก
การเมือง

สมคิด นวลเปียน อดีตสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร จังหวัดพัทลุง ถ่ายทอดประสบการณ์ทาง
การเมืองในพื้นที่ให้ฟังว่า

ผู้แทนเหนื่อยกับคะแนนมากกว่าผู้เลือก
ผู้แทนนับถือหัวคะแนนพอ ๆ กับพ่อมัน

ผมเคยวิ่งงานตั้งแต่ลานช่อยถึงเกาะโคบ
กงหราญาติพี่น้องกันทั้งนั้น ถ้าไม่ใช่

ญาติพี่น้องเองก็ต้องเป็นพี่น้องเมีย บางที
ก็ทั้งสองฝ่าย^{๑๑}

อำเภอชะอวด แบ่งเขตการปกครองเป็น
ตำบลต่าง ๆ ประกอบด้วย ตำบลชะอวด ตำบล
บ้านตุล ตำบลควนหนองหงส์ ตำบลท่าเสม็ด ตำบล
ซอนหาด ตำบลท่าประจะ ตำบลวังอ่าง ตำบลเคร็ง
และตำบลเกาะขันธุ์เนื่องจากในอดีตชะอวดเป็น
พื้นที่ทุรกันดารมีโจรผู้ร้ายชุกชุม การคมนาคมติดต่อกับ
ชุมชนภายนอกไม่สะดวก ชุมชนจึงต้องพึ่งกันเอง
เป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากการที่ชะอวดมีหมอตำแย
เป็นผู้ขายซึ่งเป็นเรื่องผิดปกติของหมอตำแยโดย
ทั่วไปในอดีตที่ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง^{๑๒}

โกเมศร์ ทองบุญชู ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒
ตำบลเกาะขันธุ์ อำเภอชะอวด ได้สะท้อนสภาพ
ปัจจุบันของคนชุมชนไม้เลียบและชุมชนชะอวดให้
ฟังว่า การพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นในปัจจุบันทำให้
ชุมชนและท้องถิ่นล่มสลายไม่ว่าจะเป็นประเพณี
วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม ระบบเศรษฐกิจ

ทุกอย่างล่มสลายหมด สาเหตุที่เศรษฐกิจเรา
ล้มเหลวเพราะเราเปิดประเทศเพื่อพัฒนาเป็นประเทศ
อุตสาหกรรมใหม่ เป็นเสือเศรษฐกิจตัวที่ห้าของ
เอเชีย ตอนนี้เหลือเป็นหมาตัวเดียวแล้ว การเมือง
ยิ่งทรุดหนัก วันนี้การเมืองบ้านเราไม่ว่ระบบไทยก็
ล่มสลาย เพราะการเมืองมันอยู่บนฐานของผลประโยชน์
ยิ่งการเมืองท้องถิ่นยิ่งน่ากลัวที่สุดเพราะ
การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ชุมชนยิ่งแตกแยก
วันนี้จะหวังพึ่งการเมืองไม่ได้แล้ว การพัฒนาชุมชน
รัฐบาลมักจะมองไปที่วัดดูเป็นหลัก ไม่ให้โอกาส
ในการพัฒนาความคิด ใช้ข้อมูลจากข้างบนเอาเรื่อง
ของทุนหรือเงินเป็นหลัก ลืมพัฒนาศักยภาพของคน^{๑๓}

^{๑๑} สมคิด นวลเปียน. “กงหรา : ไม่รบนายไม่หายจน ถีบลงเขาเผ่าดังแดง” เล่มเดิม. หน้า ๔๗.

^{๑๒} สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “ชะอวด : เมืองปรางบุรี”. เล่มเดิม. หน้า ๑๓.

^{๑๓} โกเมศร์ ทองบุญชู. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “ไม้เลียบ : ทางเลือน่าน”. ใน ปากคำคนอุ้มน้ำทะเลสาบสงขลา. ๒๕๔๗. หน้า ๔๗.

สมศักดิ์ วสุวัต อดีตผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะจันทร์ ให้ความเห็นว่า สมัยสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเกิดความขัดแย้งในการพัฒนาระหว่างการพัฒนาอาชีพกับการพัฒนาถนน สะพานและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เกิดความสับสน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติควรเน้นทรัพยากรมนุษย์ ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ทุกคนต้องมีส่วนร่วม^{๒๐}

อำเภอปากพะยูน แบ่งเขตการปกครองเป็น ๗ ตำบล ประกอบด้วย ตำบลผาละมี ตำบลหารเทา ตำบลดอนประดู่ ตำบลเกาะนางคำ ตำบลเกาะหมาก ตำบลปากพะยูนและตำบลดอนทราย วสันต์ เสมาลี เล่าว่า ชุมชนในอำเภอปากพะยูน ได้แก่ ชุมชนเกาะหมาก ชุมชนหนองมน ชุมชนหนองมด ชุมชนหนองแกน ชุมชนเกาะหมาก ชุมชนเกาะขาม ชุมชนโคกอิฐ มาจากคลองรี ศรีไชย ดอนคัน ผังอำเภอ สทิงพระ ชาวบ้านไม่ค่อยรู้ประวัติศาสตร์ของตนเอง เด็กรุ่นใหม่ไม่รู้จักชุมชน^{๒๑} เขาบอกว่า ปากพะยูนเหมือนเท็กซัส มีการพกพาอาวุธปืนเพื่อคุ้มครองทรัพย์สินหมิ่นบาปขึ้นไป ยาเสพติดเอามานำบดเสียเวลาให้จัดการขั้นเด็ดขาด^{๒๒} ปากพะยูนในอดีตน่าอยู่แต่ปัจจุบันมีปัญหาสังคม ปัญหาอาชีพ การเมือง การปกครองความไม่พร้อมรับการกระจายอำนาจ ขาดการรวมกลุ่มที่เป็นเอกภาพ อบต.ได้งบประมาณแล้วยังหลงผิดหลงถูก ยึดตำราไม่ยึดความต้องการของชุมชน ไม่สอบถามชาวบ้าน ใช้วัฒนธรรมราชการ^{๒๓} ทิศนะเกี่ยวกับการเมืองของชาวปากพะยูนมองว่า

เราจะนอนหลับทับสิทธิ์ว่าอย่าไปเล่นกับการเมืองไม่ได้ อันตรายที่สุด เพราะว่าการเมืองต้องมาเล่นกับเราถึงในมุ้ง ต้องเล่นมันเสีย เล่นมากเล่นน้อยว่ากันไปตามหลักการ ต้องเรียนรู้ เรียนทางลือมวชน^{๒๔}

อำเภอระโนด แบ่งการปกครองเป็น ๑๒ ตำบล ๗๐ หมู่บ้าน ประกอบด้วย ตำบลบ่อตรุ ตำบลวัดสน ตำบลพังยาง ตำบลระวะ ตำบลปากแตระ ตำบลท่าบอน ตำบลคลองแดน ตำบลแดนสงวน ตำบลบ้านใหม่ ตำบลตะเคียนะ ตำบลบ้านขาวและตำบลระโนด^{๒๕}

ทิศนะทางการเมืองของชาวระโนด มองว่า คนที่เป็นผู้นำในสมัยก่อนมี ๓ พวกคือ คนนักเลงหรือคนหัวไม้ ครูและพระ พระเหมือนศาลยุติธรรมพูดกับโจรได้ พูดกับครูได้ สอนเด็ก สอนพระ คนหัวไม้สมัยก่อนคือ นักการเมือง การเลือกตั้งอาศัยความเกรงใจ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถมีความตั้งใจไม่สามารถจะเข้าไปเป็นตัวแทนของชาวบ้านได้เพราะพรรคพวกไม่เลือก เล่นพรรคเล่นพวกในทางที่ผิด ความเจริญของบ้านเมืองจึงไม่มี ถ้าทุกคนจิตใจบริสุทธิ์อยากเห็นบ้านเมืองก้าวหน้าเราต้องเลือกคนดี มองให้ไกล ตอบตัวเองให้ได้ว่าทำไมบ้านเรายังมีโจร ยังมียาเสพติด^{๒๖} การเมืองของประชาชน ทุกคนเข้าใจการเมืองดีแต่ขาดศีลสมาธิ ปัญญา เลือกตั้งโดยขาดปัญญา เห็นแก่เงิน บ้านเมืองจึงไม่เจริญ ต้องเลือกอย่าให้ผิด อย่าเลือกเพราะเพียงเป็นพี่น้อง เห็นแก่ส่วนตัว ไม่เห็นแก่ส่วนรวม “เลือกคนผิดคิดกันตั้งสี่ปี” ต้องดูที่ผลงาน

^{๒๐} สมศักดิ์ วสุวัต.อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “ไม้เลียบ : ทางเลื้อยผ่าน”, เล่มเดิม. หน้า ๑๐๕-๑๐๖

^{๒๑} วสันต์ เสมาลี. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “ปากพะยูน : เมืองสามแผ่นดิน”, เล่มเดิม. หน้า ๙๑.

^{๒๒} ไสว พิษณุภรณ์. “ปากพะยูน : เมืองสามแผ่นดิน”, เล่มเดิม. หน้า ๙๔.

^{๒๓} สวน อุทัยรังษี. “ปากพะยูน : เมืองสามแผ่นดิน”, เล่มเดิม. หน้า ๙๕-๙๖.

^{๒๔} กาด หมดไชยะ. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “บางม่วง : ดงคนดี”, เล่มเดิม. หน้า ๑๑๖-๑๑๗.

^{๒๕} เนาวรินทร์ ชนะทัฬห วัชชัย อินทวงศ์และสุวิงค์ พงศ์ไพบูลย์.อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “ระโนด : ดินแดนช้างแควและเหล่าเคียว”, ใน ปากคำคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ๒๕๔๗. หน้า ๒๓.

^{๒๖} ประเสริฐ จันทร์สังข์. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “บ้านหนองถั่ว : นิราศข้าวแห้ง”, เล่มเดิม. หน้า ๔๒-๔๓.

การเลือกตั้งทุกระดับต้องวินิจฉัยให้แน่แน ไม่เช่นนั้นบ้านเมืองของเราไม่เจริญแน่ ความพร้อมเพรียงของประชาชนจะนำมาซึ่งความสำเร็จ ความเจริญตัวปัญญาสำคัญที่สุด รู้ผิดชอบชั่วดี มีศีล สมาธิ ปัญญา อย่าเห็นแต่ว่าเป็นคนใต้ คนภาคอื่นที่ดีก็มีมาก คนใต้ก็ไม่ใช่ว่าไม่คอร์รัปชัน ทุกอย่างเป็น “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” เวลาเลือกตั้งให้มองอนาคตของหมู่บ้าน ของสังคม^{๒๗} คนดี หนึ่งเสียสละสองมีความรู้ สามมีความสามารถ สี่ซื่อสัตย์ ห้ายุติธรรม หกมนุษยสัมพันธ์ดี เวลาเลือกตั้งให้พิจารณาให้คะแนนผู้สมัครแต่ละคน เราไม่ได้เลือกผู้แทนแต่เราเลือกหัวคะแนน เพราะผู้แทนไม่ได้มาช่วยเหลืออะไรเลยมีแต่หัวคะแนนมางานศพ มาช่วยเหลือ เลือกผู้นำท้องถิ่นเข้าไปบริหารใน

ระดับเครือข่าย^{๒๘} อบต. กฎหมายถูกต้องแล้ว แต่คนที่ เป็น อบต. มักง่าย ใช้อำนาจไม่เหมาะสม เขาแบ่งเป็นฝ่ายค้าน ฝ่ายรัฐบาล แต่พวกเราฮั้วกันเสียเอง เราเลือกคนกบฏโกย โกงกิน งบประมาณเข้ามาในหมู่บ้านก็ถูกเบียดบัง อบต. ปากแตรที่ฮั้วกัน ๒-๓ ศพ เพราะขัดผลประโยชน์ ที่ ๆ น้อง ๆ กันเองทั้งนั้นไม่ใช่ใครอื่น สนทนากลุ่มที่โรงเรียนวัดหนองถั่วย ตำบลตะเคียน ๒๕๔๕^{๒๙} ทำอย่างไรให้อบต. น่าศรัทธา ต้องตั้งคณะกรรมการตรวจสอบเข้าร่วมประชุมกับอบต. หมู่บ้านละ ๔-๕ คน อำนาจตามกฎหมายมี^{๓๐} ใครด่าอบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านก็เท่ากับด่าตัวเองเพราะเราเลือกมาเอง ถ้าเห็นว่าไม่ถูกต้องก็ถอดถอนออกไปเพราะไม่เข้าทำแล้วก็เอาออก ต้องแก้ที่ประชาชนเพราะสาเหตุมาจากประชาชน อบต. ผิด ส.ส. ผิด ประชาชนนั้นแหละผิดที่เลือกเขาเข้ามา ประชาชนมีสิทธิ์มากแต่ใช้สิทธิ์ไม่ถูกต้อง ประชาชนต้องมีส่วนร่วม^{๓๑} การเลือกกำนัน อบต. ทำไม่ต้องมีหัวคะแนน ไม่ให้ผู้สมัครหาเสียงกันเอง มีการควบคุมการลงคะแนน อบต. บ้านเรามีการฮั้วกัน ๒ บริษัทขึ้นประมูลโครงการของ อบต. ไม่มีการประกาศทั่วไป ทำให้ อบต. เสียประโยชน์ ค่าซื้อของ ๆ ละพันบาท อบต. อยู่ใต้อำนาจของผู้รับเหมาทั้งนั้น ผู้รับเหมาว่าอย่างไรก็ว่าอย่างนั้น อบต. กินลูกกรัง กินนมเด็ก ผู้นำต้องช่วยกันแก้ไข ดักเตือนกันเพื่อส่วนรวม^{๓๒} ที่มาของ อบต. มาจากไหน เกิดจากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้ประชาชนปกครองตนเองตามที่ประชาชนเรียกร้อง แต่ก่อนปกครองระบอบทองที่รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้ปกครองท้องถิ่นทั่วประเทศ

^{๒๗} ลาก เทพนิมิต. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “บ้านหนองถั่วย : นิราศข้าวแห้ง”, เล่มเดิม. หน้า ๔๓-๔๔.

^{๒๘} สุวิน ลิตะพงศ์. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “บ้านหนองถั่วย : นิราศข้าวแห้ง”, เล่มเดิม. หน้า ๔๔.

^{๒๙} จรัส พูนแก้ว. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “บ้านหนองถั่วย : นิราศข้าวแห้ง”, ใน ปากคำคนคนผู้กล้า

ทะเลสาบสงขลา. ๒๕๔๗. หน้า ๔๔.

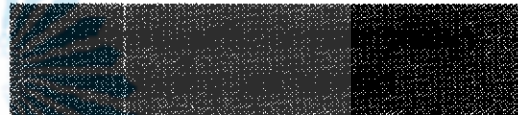
^{๓๐} เฉียง พรหมเทพ. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “บ้านหนองถั่วย : นิราศข้าวแห้ง”, . แหล่งเดิม.

^{๓๑} จรัส พูนแก้ว. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “บ้านหนองถั่วย : นิราศข้าวแห้ง”, เล่มเดิม. หน้า ๔๕.

^{๓๒} ปรีชา ชนะสงคราม. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง บรรณาธิการ. “บ้านหนองถั่วย : นิราศข้าวแห้ง”, แหล่งเดิม.

๗ พันกว่าตำบล ๔ หมื่นกว่าหมู่บ้าน มีรายได้ตามกำหนด ตอนแรกชาวบ้านคิดว่าส่วนกลางคอร์รัปชันมาก งบประมาณตกหล่น อบต.เก็บภาษีอากรเอง รัฐบาลกลางให้มาสมทบประมาณ ๑ หรือ ๒ ล้าน ชาวบ้านเลือก อบต.หมู่บ้านละ ๒ คน กติกาบอกว่าถ้าอบต.จะทำโครงการต้องถามชาวบ้าน กำหนดจากข้างล่างคือประชาชน ต้องขอฉันทามติจากชาวบ้าน ประกาศรายละเอียดให้ชาวบ้านรู้ ชาวบ้านตรวจสอบได้ตลอดเวลา อบต.เท่ากับจัดตั้งรัฐบาลในตำบลเหมือนเลือกผู้แทน คอร์รัปชันติดมาจากส่วนกลาง ชาวบ้านเห็นมาแต่เงินผัน กินกันมาตลอด”^{๓๓} พระสงฆ์องค์เจ้ากับการเมืองไม่มีสิทธิ์เลือกตั้ง แต่คิดพิจารณาอยู่เหมือนกันและเห็นเหมือนที่ญาติโยมคุยกัน กำนัน อบต.มาจากไหน เป็นอะไร มาจากประชาชน เป็นผู้นำประชาชน ลูกบ้าน การมีผู้นำดี มีความอบอุ่น ให้คำปรึกษา นำไปไหน ดีหรือไม่ดี มีหน้าที่ในการปกครองตามพื้นที่ของตน”^{๓๔} อบต.เหมือนถึงขยะ ต้องรับผิดชอบทุกอย่าง มีหน้าที่ดูแลรักษาผลประโยชน์ของประชาชนให้มีคุณค่าอย่างเต็มที่ แต่การประมุขวิสามัญต้องขออนุญาตจากนายอำเภอ อบต.จะพัฒนาหรือไม่อยู่ที่คุณภาพของบุคคล ทำงานตามอุดมการณ์ หน้าที่ที่วางแผนว่าจะทำอะไรบ้าง บุคลากรของ อบต.มักจะขาดจิตสำนึกในการทำงาน ขาดความรู้ในการพัฒนา อบต.มีทั้งที่มีปัญหาและไม่มีปัญหา สิ่งที่น่ากลัวคือ กลัวว่าประชาชนจะไม่ศรัทธาในผู้แทนของตัวเองแล้วก็เป็นเรื่องสุดวิสัย ปัญหาและความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ที่สำคัญคือการแก้ไขความขัดแย้ง การพยายามหาข้อยุติ เคารพในบทบาทหน้าที่

มีหลักการและเหตุผล ถ้าทุกคนเข้าใจบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลแล้วย่อมทำให้แก้ไขปัญหาคได้ ผลักภาระให้แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทุกคนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่นบ้านเมือง ชุมชนเข้มแข็งจะต้องเริ่มจากการอ่อนแอและการอ่อนแอจะต้องเริ่มจากความขัดแย้งจึงจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ระบอบประชาธิปไตยจะเกิดจากความขัดแย้ง”^{๓๕}

กรอบแนวคิดในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (พ.ศ.๒๕๔๖-๒๕๔๘) เป็นการปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่การดูแลรักษาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนในการพัฒนานั้น เริ่มต้นจากการผ่านพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ ตามด้วยการเพิ่มสิทธิและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔) เริ่มต้นแนวคิดให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยพัฒนาองค์รวมให้มีการเชื่อมโยงในมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เกิดสมดุล โดยตระหนักว่าการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งของการ

^{๓๓} เนียม สังข์สุวรรณ. อ้างถึงใน จรูญ ทยูทอง บรรณาธิการ. “บ้านหนองบัว : นิราศข้าวแห้ง”, เล่มเดิม. หน้า ๔๖.

^{๓๔} พระปลัดไพฑูริย์ อ้างถึงใน จรูญ ทยูทอง บรรณาธิการ. “บ้านหนองบัว : นิราศข้าวแห้ง”, เล่มเดิม. หน้า ๔๗-๔๘.

^{๓๕} เปรม เทพไชย. อ้างถึงใน จรูญ ทยูทอง บรรณาธิการ. “บ้านหัวป่า : แผ่นดินชายขอบ”, เล่มเดิม. หน้า ๕๔-๖๒.

พัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) ได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญาในการพัฒนาประเทศที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้ตระหนักถึงการพัฒนายั่งยืน ดังนี้

การพัฒนาเศรษฐกิจ คำนึงถึงการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (Economic growth) แต่ต้องเป็นการเติบโตขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ พึ่งตนเองเกิดความยุติธรรมแก่คนส่วนใหญ่

การพัฒนาชุมชนและสังคม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ความเป็นเจ้าของชุมชนโดยคำนึงถึงการพึ่งตนเองของชุมชน (Local self reliance)

การพัฒนาระบบนิเวศวิทยา ต้องตระหนักถึงศักยภาพของระบบนิเวศ (Carrying capacity) และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน^{๓๖}

ในการสัมมนาเปิดตัวโครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๖ ณ สถาบันทักษิณคดีศึกษา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ตัวแทนจากสถาบันอุดมศึกษา ๓ สถาบันที่รับผิดชอบจัดทำแผนฯ ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณและสถาบันราชภัฏสงขลา (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา) มีความเห็นสอดคล้องกัน ดังนี้

การศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนา ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาครั้งนี้ น่าจะนำไปสู่การพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมมากที่สุด แม้วิธีการศึกษาจะเป็นแบบตะวันตกอยู่บ้างแต่เราใช้ภาษาไทยและความรู้สึกของคนไทย นักวิชาการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ก็เป็นคนในพื้นที่ หากเป็นคนนอกก็อยู่ในพื้นที่มาหลายสิบปี ขออย่าให้มีอิทธิพลของผลประโยชน์ส่วนตนหรือการเมืองเข้ามากระทบ ให้อยู่บนพื้นฐานของวิชาการ ให้รัฐบาลนำไปใช้ในทางที่ถูกต้องจริง ๆ และการพัฒนาเป็นไปแบบยั่งยืน^{๓๗}

จิตใจที่การทำแผนฯ กำหนดมาจากประชาชน แท้จริงไม่ได้มาจากส่วนกลาง สิ่งนี้คือการพัฒนาที่ยั่งยืน แผนต้องสอดคล้องกับความต้องการของวิถีชีวิตชุมชน แล้วต้องไม่ถูกวางไว้บนหิ้ง ทำอย่างไรให้เกิดการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติจริง ๆ และต่อไปจะใช้งบประมาณทำอะไร ตรงไหนต้องกำหนดจาก

^{๓๖} คณะทำงานประชาสัมพันธ์. โครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ๒๕๔๖.

^{๓๗} ประเสริฐ ชิตพงศ์. อ้างถึงใน จรูญ พูทอง. บรรณาธิการ. บันทึกช่วยจำ จากคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ๒๕๔๗.

ประชาชน นายกรัฐมนตรีก็บอกว่าจะจัดสรรให้เป็นอันดับหนึ่ง อยากให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้ง ๓ สถาบันการศึกษา^{๙๙}

เป็นภารกิจที่ต้องทำครอบคลุม ๓ จังหวัด ๒๕ อำเภอ ๑๕๐ ตำบล รวมคนที่เกี่ยวข้องกว่า ๑.๕ ล้านคนและคิดว่าจะเสร็จประมาณเดือนกันยายน - สิงหาคม ๒๕๔๗ จะมีการออกไปรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ราษฎรชาวบ้านและทุกฝ่ายเพื่อนำมาทำเป็นแผนฯ สู่การพัฒนาที่แท้จริง เกิดความสมบูรณ์ในองค์ความรู้ มั่นใจว่าปี ๒๕๔๕ ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจะอุดมสมบูรณ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยที่ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง^{๑๐๐}

ในงานเดียวกันช่วงการอภิปราย เรื่อง “เหลียวหลังแลหน้า พัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” วิทยาการผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยสังเขป ดังนี้

หากพิจารณาจากข้อมูลที่ยังมองไปข้างหน้า จะพบว่า เวลานี้มีมากมายเพียงพอ แต่ปัญหามีอยู่ว่า ใครจะเป็นคนมอง ถ้าให้คนท้องถิ่นมองก็จะเป็น

เรื่องที่ดี แต่ถ้าทำไม่ได้ก็จะนำไปสู่สถานการณ์ที่อันตรายมาก ผมอยากให้ทุกฝ่ายปรณนัตโครงการนี้อย่างแท้จริง อย่าทำเพียงแค่ปฏิบัติหน้าที่เท่านั้น ซึ่งโครงการนี้มีจุดแข็ง ๒ ประการคือ ๑) มีความเป็นพิเศษและ ๒) จะเป็นตัวอย่างการพัฒนาให้กับโครงการอื่น ๆ จุดแข็งแรกที่พิเศษคือ ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมซึ่งต้องทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างแท้จริง ไม่ใช่แค่รับรู้เท่านั้น ต้องพูดภาษาเดียวกัน อะไรที่เป็นไปได้ให้เอามาใช้ให้ได้จริง อะไรที่เป็นความฝันก็ไม่ต้องเอามา ผมไม่อยากให้เกิดปรากฏการณ์อย่างที่เราเรียกกันว่า “พ่นน้ำลายใส่กระดาก แล้วผลาญเงินชาติอย่างชอบธรรม” คืออย่าให้ใครเอาโครงการนี้เป็นข้ออ้างเพื่อไปของงบประมาณแบบผลาญเงินชาติ โครงการนี้ต้องไม่มีการเมืองเข้าไปเกี่ยวข้อง จุดแข็งที่สองจะเป็นตัวอย่างการพัฒนานั้น ต้องทำความเข้าใจการพัฒนาในสังคมไทยว่ามักจะมีแห่งด้าใหญ่ๆ อยู่ ๔-๕ แห่งคือ นักวิชาการ ข้าราชการ เศรษฐกิจ ศาสนา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจทำให้การพัฒนาสะดุดได้ ในส่วนของกรอบการศึกษา (TOR) ของโครงการนี้ก็นับว่าคือแห่งด้าได้อีกแห่งหนึ่ง คณะทำงานแผนฯ ต้องทำงานให้หนักมากกว่านี้ ต้องหาช่องทางพูดคุยกับประชาชนให้มากที่สุด การศึกษาต้องให้ประชาชนกำหนดที่สำคัญการทำงานจะให้ความสำคัญเพียงแค่ว่าจับตาไม่ได้ แต่ต้องจับงานอย่างแท้จริง ผมเห็นว่าผู้ทำแผนฯ ต้องแหกคอกได้ อยู่ที่ว่าแหกอย่างไรไม่ให้ขัดสัญญาที่ทำไว้กับสภาพัฒน์ หรืออาจขอแก้ไขสัญญาก็ยังได้ เราต้องหาช่องทางเดินให้ได้ก่อน จึงจะไปดูว่ากรอบการศึกษาจะเป็นอย่างไร ขอให้ทำงานเพื่องานไม่ใช่เพื่อเงิน ในส่วนของประชาชนเมื่อเขาหยิบยื่นให้ต้องทำให้ดีที่สุด เพื่อให้เป็น

^{๙๙} สมบูรณ์ ชิตพงศ์. อ้างถึงใน จุฑา หนูทอง. บรรณาธิการ. เล่มเดิม. หน้า ๒๑-๒๒.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ แก้วอาภรณ์. อ้างถึงใน จุฑา หนูทอง. บรรณาธิการ. เล่มเดิม. หน้า ๒๒.

ตัวอย่างการพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นรวมถึงคนด้วยเป็นตัวอย่างของการจัดการที่ดีและนำไปสู่ความยั่งยืน ที่สำคัญที่สุดการพัฒนาจะเป็นจริงต้องพัฒนาการศึกษาก่อน^{๔๐}

แม้ทะเลสาบสงขลาจะมีความแตกต่างและหลากหลาย แต่ที่ผ่านมามีไม่เคยแบ่งแยกกลุ่มคนหลัง ๆ นี่มีแนวคิดแยกออกเป็นกลุ่ม ๆ แล้วนำไปสู่ความแตกแยก ฝ่ายทำแผนฯ ควรต้องคำนึงและให้ความสำคัญแบบบูรณาการในเรื่องนี้ ทุกคนมองเห็นปัญหาเหมือนกัน คือ ทะเลสาบตื้นเขินและเกิดน้ำเน่าเสีย แต่มองเห็นสาเหตุต่างกัน ทีมจัดทำแผนฯ จะว่าอย่างไร กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบอกจะไปรื้อเครื่องมือทำประมง ไปทุบหม้อข้าวหม้อแกงของชาวประมง รู้ไหมว่าเขานั่งแถวละ ๓ แล่นบาท โพงพางแถวละ ๒ แล่นบาท เรื่องนี้ทำหายทีมทำแผนฯ มาก จึงต้องให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ขณะที่กำลังทำแผนแม่บทอยู่นี้ ส่วนอื่น ๆ ก็เร่งทำโครงการแบบซีอีโอเต็มที เช่น ศึกษาผังเมืองรวมในลุ่มทะเลสาบเช่นสัญญากันไปแล้ว ๔๐ แล่นบาท ทีมทำแผนฯ ควรต้องรู้ทุกเรื่องในระดับพื้นที่ ระดับนโยบาย ผมบอกได้เลยว่าความรู้ต่าง ๆ เวลานี้ไม่ได้อยู่ที่ศูนย์และทีมทำแผนฯ นำไปใช้ได้เลย ชาวบ้านเคยบอกว่าแผนแม่บทฯ ไม่ต้องทำใหม่ เพียงรวบรวมแล้วนำไปถามคนในพื้นที่ว่าขาดเหลืออะไรเท่านั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับทีมทำแผนฯ คือ ๑) จะบูรณาการความรู้ที่สอดคล้องกับความหลากหลายได้อย่างไร ๒) จะบูรณาการความรู้ของนักวิชาการได้อย่างไร อย่าง ม.อ.เคยทำวิจัยเกี่ยวกับทะเลสาบไว้แล้วกว่า ๔๐๐ ชิ้น นี่คือข้อเท็จจริง แถมเมื่อเร็วๆ นี้ ก็มีการเปิดเวทีการมีส่วนร่วมไปแล้ว ๔ เวทีและยังมี

เวทีย่อยๆ อีกกว่า ๕ เวที เหล่านี้ทีมทำแผนแม่บทฯ จะนำไปบูรณาการอย่างไร ถ้ายังทำแผนออกมาไม่เป็นผล ๓ สถาบันการศึกษาที่รับผิดชอบยับแนและพ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร รวมถึงพรรคไทยรักไทยก็จะเกิดไม่ได้ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา^{๔๑}

การล่มสลายของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเกิดจากการพัฒนาที่สั่งตรงลงมาจากส่วนกลาง ไม่เคยให้ความสำคัญกับท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านสูญเสียความมั่นใจ มีแต่การพัฒนาแนวใหม่ที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเท่านั้นที่จะดึงความมั่นใจของชาวบ้านกลับมาได้ จึงควรต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด ที่สำคัญมากคือต้องศึกษาประวัติศาสตร์แนวใหม่ที่มองไปที่ท้องถิ่นที่มีประชาชนเป็นผู้สร้าง ต้องคำนึงถึงความหลากหลายที่มีความลงตัวและเป็นเอกภาพ ต้องดูทั้งในเรื่องของชุมชน สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมจากนั้นทำให้เกิดความเป็นวิชาการขึ้นมา โปร่งใสอย่างตั้งทฤษฎีไว้ล่วงหน้าแล้วเอามาครอบ ควรต้องเป็นไปตามความรู้ที่ได้รับมา ตรวจสอบได้และต้องเคารพในประวัติศาสตร์ของชาวบ้าน ให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ประโยชน์ของการศึกษาประวัติศาสตร์แนวใหม่คือ ๑) สร้างสำนึกให้ท้องถิ่นให้ตระหนักถึงตัวตนของตัวเอง มีที่ยืนอย่างมีศักดิ์ศรี แล้วสั่งสม ถ่ายทอดและเรียนรู้กันในชุมชน ๒) ความรู้ที่ได้จะเป็นพื้นฐานการพัฒนา แต่ควรคำนึงถึงอดีตไม่ไกลนักแล้วนำมาต่อยอดความรู้ให้ได้ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่สวยงามและไม่ขัดแย้งกับประชาชน ๓) สร้างความเข้มแข็งทางวิชาการที่สมดุลระหว่างความรู้จากข้างบนกับท้องถิ่น เป็นการคานอำนาจให้ท้องถิ่นมีศักดิ์ศรีและไม่รู้สึกต่ำต้อย^{๔๒}

^{๔๐} สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง. บรรณาธิการ. บันทึกช่วยจำ จากคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ๒๕๔๗. หน้า ๒๒-๒๓.

^{๔๑} นฤทธิ ดวงสุวรรณ. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง. บรรณาธิการ. เล่มเดิม. หน้า ๒๓-๒๔.

^{๔๒} ยงยุทธ ชูแว่น. อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง. บรรณาธิการ. บันทึกช่วยจำ จากคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. หน้า ๒๔-๒๕.

สิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ต้องเปลี่ยนแปลง ไม่มีอะไรเที่ยงแท้แน่นอน ที่ผ่านมาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปจึงยังสมดุล แต่ปัจจุบันมนุษย์ได้เร่งการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วเกินไปอย่างช่วงไม่กี่ปีมานี้มีโครงการชลประทานเกิดขึ้นในพื้นที่กว่า ๑๕๐ โครงการ เมื่อเป็นเช่นนี้ผลกระทบก็ตามมามากมาย การแก้ปัญหาอยู่ที่การจัดการ ในหลายประเทศนำความรู้เข้าไปจัดการได้สำเร็จ ดังนั้น ทุกคนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต้องมาคุยกัน หาวิธีการบริหารจัดการ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันวางแผนและที่สำคัญร่วมกันรับผลประโยชน์ที่จะตามมา ทุกคนต้องมีจิตสำนึกในเรื่องนี้^{๔๙}

บทสรุป

จากการสังสมปมเพาะทางวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลางานสังคมจนกลายเป็นโลกทัศน์ของคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่มีเอกลักษณ์ อเนกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะตัว กลายเป็นพฤติกรรมที่เป็นบทสรุปเกี่ยวกับบุคลิกภาพของชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตั้งปรากฏทางวาทกรรมที่ว่า “พัทลุงขงกั้ง สงขลาหมั่ง ตรังยอนนครชุม” อันมีทั้งความเกิน ความขาด ความลงตัว และสิ่งเสริมเติมแต่งให้การคบหาสมาคมมีความเพียบพร้อมสมบูรณ์ และเมื่อเกิดความขัดแย้งทางความคิด อุดมการณ์ทางสังคมและการเมืองก็เกิดพฤติกรรมและวาทกรรมที่เป็นวรรคทองของชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่บ่งบอกถึงความเป็น “คนนักเลง” อันเป็นคตินิยมแต่ดั้งเดิมที่โดดเด่นของชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะชาวสงขลา พัทลุงและนครศรีธรรมราชที่ว่า “นายรักเหมือนเลือกอด ทนายารอดเหมือนเลือหา”

ในยุคไพร่ส่วยและ “ไม่รบนายไม่ทนายจน” ในยุคการต่อสู้ทางความคิดตามอุดมการณ์ลัทธิคอมมิวนิสต์ และปัจจุบันชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลากำลังอยู่ในวังวนของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีบทสรุปว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน”

วัฒนธรรมพลัดถิ่นเข้ามาทำลายเอกลักษณ์ อเนกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนจนแทบหมดสิ้น นับตั้งแต่ภูมิปัญญาดั้งเดิม คตินิยมดั้งเดิม ทรัพยากรธรรมชาติ “ดินลี้กลับ” ได้ถีบส่งชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ร่นแล้วร่นเล้าออกจากบ้านเกิดเมืองนอน แล้วค่อย ๆ กลายเป็นคนแปลกหน้าของบ้านเกิดในงาน “ทำบุญเดือนสิบ” หรือ “วันชิงเปรต” หรือไม่กี่วันตรุษสงกรานต์ ที่นาน ๆ จะได้กลับไป “นับญาติ” กันอย่างฉาบฉวยสักครั้งหนึ่ง ซึ่งไม่ค่อยมีผลผูกพันในทางปฏิบัติที่เป็นจริง ไม่เหมือนการ “สาวย่านนับโยค” สมัยปู่ย่าตายายที่การ “นับญาติ” มีผลผูกพันกันตั้งแต่การขอ/ให้ลูกไปทำพันธุ์ การนำสิ่งของไปช่วยงานตามสภาพความอุดมสมบูรณ์ของแต่ละท้องถิ่น หรือแม้แต่การ “แกงวัวลัก” หรือ “ลักวัว” ไปช่วยงานก็นับเนื่องเป็นประเพณีหรือวิถีปฏิบัติของคนนักเลงแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

^{๔๙} นพรัตน์ บำรุงรักษ์. อ้างถึงใน จรูญ ทยุทอง. บรรณาธิการ. เล่มเดิม. หน้า ๒๕.

เอกสารอ้างอิง

จรรยา หยุทอง. บรรณาธิการ. ปากคำคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๗.

จรรยา หยุทอง. “ชีวิตและการต่อสู้ของนายหนังตะลุงเพื่อชีวิต ‘ประเคียง ระงังทอง’”. ศิลปวัฒนธรรม. เมษายน ๒๕๔๔. หน้า ๑๕๖-๑๕๙.

คณะกรรมการประชาสัมพันธ์. โครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณและสถาบันราชภัฏสงขลา, ๒๕๔๖.

จรรยา หยุทอง. บันทึกช่วยจำ จากคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. สงขลา : โครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา, ๒๕๔๗.

